

Handläggare
Sureya CalliDatum
20130218Diarienummer
[ange diarienummer här]

Nämnden för hälsa och omsorg

Delrapport – Utredning om forma kommunens arbete med våldutövare

Nämnden för hälsa och omsorg har gett uppdrag till kontoret att utreda hur kommunen kan forma arbetet med våldutövare av våld i nära relationer Här följer kort redovisning av det som utredningen hittills fått fram.

Regeringens handlingsplan för kvinnofrid 2007/08:39

Regeringens handlingsplan omfattar även arbeta med män som utövar våld i nära relationer. Regeringen har gett uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla metoder och arbetssätt för socialtjänsten och socialtjänstanknutna verksamheter för män som utövar våld.

Socialtjänstlagen och socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd

Brottsoffrets rätt till stöd finns reglerad i socialtjänstlagen 5 kap. 11 § andra stycket SoL Enligt den har alla brottsoffer rätt till stöd och att socialtjänster särskilt skall beakta kvinnor som är/har varit utsatta för våld/övergrepp av närstående och barn som bevittnar/bevittnat våld av och mot en närstående.

Socialstyrelsen anser att riktade insatser till våldsutövande män är en viktig del i arbetet att bekämpa och förebygga mäns våld mot kvinnor. Socialstyrelsen menar att kommunens ansvar att ge stöd till innevånare omfattar även erbjudande om stöd till enskilda våldsutövare för att få dem att sluta använda våld i nära relationer.

Enligt socialstyrelsen har utövare av våld i nära relationer rätt att få erbjudande om stöd för att ändra sitt beteende. Socialtjänsten ansvarar för ett helhetsgrepp som innebär att alla i familjen får det stöd som respektive person behöver. Erbjudande om stöd är enligt 4 kap. 1 § SoL viktig del i det förebyggande arbetet, stödet kan ses som en insats för att den våldsutsatta inte ska riskera att bli utsatt på nytt och för att barn inte ska behöva bevittna våld igen. Om våldsutövaren har vårdnaden av barn eller umgänge med barn bör erbjudandet motiveras utifrån barnets behov. En kvinna som inte vill bryta en relation med en partner som har utsatt henne för våld kan vara angelägen om att partnern ska få behandling.

Socialstyrelsen föreskriver att kommunen inte kan hänvisa en hjälpsökande till en ideell förening, kommunen har ansvar att utreda behovet och fatta beslut om insatser. Kommunen kan lämna utförandet av en insats till en ideell förening och försäkra sig om insatser att föreningen utför på uppdrag av socialtjänsten är av god kvalitet.

Kriminalvården/frivården och IDAP programmet

IDAP¹ är ett behandlingsprogram för män som är dömda för att utövat våld eller andra former av kontrollerande beteende mot sin partner eller före detta partner. Programmet har utarbetats i Storbritannien, är på 24 veckor och används i kriminalvården sedan 2004. Målgruppen är män som utövat våld i nära heterosexuella relationer. Kriminalvården bedömer vilka som kan vara lämpliga att delta i programmet genom att använda olika strukturerade riskbedömningsverktyg. Kriminalvården/frivården köper mer anpassade program för dem som av olika anledningar inte kan delta i programmet.

Omvärldsbevakning

Stockholm har en mansmottagning och i Göteborg finns det kriscentrum för män. Malmö har ett kriscentrum som tar emot både våldutsatta och våldutövare. Innehållet i verksamheterna varierar, vissa verksamheter erbjuder enbart enskilt samtal, vissa andra kompletterar enskilda samtal med program.

¹ Integrated Domestic Abuse Programme

Nuläge i Uppsala Kommun

Synpunkter om nuläget och behovsbeskrivningen hämtats från en arbetsgrupp och en referensgrupp. Arbetsgruppen består av: samordnare från barnahus, chefen för individ och familjeomsorgens (IFO) barn och ungdom Norr, chefen för familjeenheten och Trappan, en gruppleddare från IFOs missbruksenhet, biträdande chef för akut utredningshemmet Brogården, biträdande chef för socialbidrag, introduktion och boende, en socionom från Nexus och en handläggare IFO barn och unga. Referensgruppen består av chefen för Nexus/Siri, representant från kvinnojouren, representant från mottagning mot våld, polisinspektör från personsäkerhetssektionen hos polisen, biträdande chef för familjevårdssektionen hos polisen, chefen för familjerådgivningen och ansvarig kriminalvårdare för IDAP programmet från kriminalvården. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har tackat nej till att vara med i referensgruppen och hänvisat till att de arbetar enbart med våldsutsatta. Samtalen har varit i dialogform med fokus på frågor om:

- Nulägesbeskrivning i sättet att arbeta med våldutövande personer
- Målgruppen
- Hinder och möjligheter i arbetet
- Kompetensfrågor
- Samverkan – internt och externt
- Behovsbeskrivning

Fler i grupperna säger att de flesta som utövar våld i nära relationer är män, men det finns också kvinnor som utövar våld mot framförallt barnen. Våld förekommer också i samkönade relationer där våldutövare kan vara en kvinna. Både kvinnor och män kan utöva hedersrelaterat våld.

Flera kommunala verksamheter kommer i kontakt med personer som utövar våld i nära relationer. Socialtjänsten olika verksamheter kan komma i kontakt med personer som utövar våld i nära relationer när familjen har kontakt med socialtjänsten av andra anledningar och våldsutsattheten upptäcks under pågående kontakt. Individ och familjeomsorgen (IFO) vuxna kan ibland få kontraktvård från kriminalvården eller frivården. IFO barn och unga kan

komma i kontakt med våldsutövare som är pappa, vårdnadshavare, mammas nye sambo eller pojkvän. Våldet kan upptäckas under pågående utredning om barn som far illa eller att utredningen avser anmälan om barn som bevittnar våld mot och av en närstående. Det händer också att våldsutövare som av polisen fått kontaktförbud vänder sig till försörjningsstöd och bostadenheten efter att ha suttit häktat eller tagits in på förhör och kan inte gå hem till den gemensamma bostaden

Socialstyrelsen kräver att kommunens socialtjänstverksamheter har rutiner för att upptäcka och erbjuda stöd till våldsutsatta och samtal och/eller behandling till våldutövare. De flesta kommunala socialtjänstverksamheter saknar rutiner i att fråga om våldsutsatthet och utövning av våld. De flesta verksamheter som kommer i kontakt med våldutövare informerar om mottagning mot våld (MVU) när de upptäcker att en sökande utövar våld i nära relation. IFO barn och unga kan bevilja kontakt med MVU som insats och motivera beslutet utifrån barnets behov av förändring i hemmiljön. Om frivården lämnar kontraktvård till IFO vuxen i ärenden där våld i nära relationer förekommer beviljar då myndigheten behandling på MVU som insats. Alla påpekar att det är svårt att motivera våldutövare att söka stöd. Oftast kan de gå med på med på att söka stöd om det finns en yttre press på dem eller att de inser att relationen med barn kommer att försämrats.

Polisen säger att de saknar en motpart i kommunen när en våldsutövare som har suttit häktad ska släppas fri med ett kontaktförbud eller när en våldsutövare tas in på förhör och får beslut om kontaktförbud. Erfarenheterna från både polisen och socialtjänsten visar att majoriteten av våldsutövare inte ser sig själv som skyldig, antingen förnekar att ha använt våld eller att våldet var ingenting att bråka om, att det bara var en knuff eller en örfil. Det ändrar att våldutövare erkänner våldet och legitimerar det genom att anklaga den våldsutsatta för att ha provocerat fram våldet eller använt lika mycket våld eller den våldsutsatte inte levt enligt normer som gäller i familjen. Polisen menar att våldsamheter kan triggas igång ännu mer när våldsutövaren får kontaktförbud efter att ha suttit häktad en tid eller i samband med att han har tagits till förhör, framförallt om den våldsutövande personen saknar bostad och nätverk.

Polisen menar att om kommunen kan erbjuda tillfälligt boende kan boendet bli en ingång till att fånga upp våldutövare och motivera till samtal för att ändra sitt beteende.

Motivationsarbete

Erfarenheterna visar att när våldshändelsen är färsk och det finns en yttre press kan våldsutövaren motiveras till att söka stöd för att ändra sitt beteende. Yttre pressen kan vara i form av att våldutövaren tas in på förhör, att socialtjänsten uppmärksammar och motiverar, att partnern hotar att lämna eller att det finns risker att förlora vårdnaden av och umgänget med barnen. Att motivera våldsutövare att söka stöd, fortsätta motivera tills förändringar äger rum kräver resurser i form av tid och kompetens.

Alla i arbets- och referensgruppen menar att när de upptäcker en person som utövar våld i nära relationer informeras personen om Mottagning mot våld (MVU). Erfarenheterna visar att de flesta våldutövare har inte insikt i sitt eget våldsamma beteende och därför inte söker stöd självmant. En stor del av motivationsarbetet är att planera, vara med under en lång tid, följa upp och återta kontakten vid avbrott och/eller återfall. De flesta socialtjänstverksamheter uttrycker att de inte har resurser (tid och kompetens) att arbeta aktivt med att motivera våldsutövare till att söka stöd.

Säkerhetstänkande och partnerskontakt

Både forskning och erfarenheter stryker under vikten att ha partnerskontakt i samband med att våldsutövare går på enskilda samtal, behandling eller påverkansprogram. Syftet med partnerkontakt är för att följa om våldutövaren ändrar sitt våldsamma beteende. Rättsväsendet och frivården har oftast kontakt med partnern, verksamheter som arbetar med enbart våldsutsatta har ingen partnerskontakt.

Kommunala verksamheter har kontakt med partner i de fall partnern har sökt stöd eller om det finns barn som bevittnar våld i familjen. Anledningen till kontakten är partners eget behov, kontakterna avbryts ofta när utredningen avslutas eller partnern flyttar från kommunen.

Analys och behov

Kommunen har inte laglig rätt att tvinga en våldutövare söka stöd, men har ett ansvar att erbjuda stöd och motivera till att söka hjälp för att ändra sitt beteende. Socialstyrelsen kräver att kommunala verksamheter har rutiner för att upptäcka våldutsattheten och erbjuda stöd till våldutsatta och erbjuda samtal som får våldutövare att ändra sitt beteende. Kommunen har yttersta ansvaret för invånarna och kommunala verksamheter behöver bli bättre på att upptäcka våldet och erbjuda stöd till våldutsatta och förändringsinriktade samtal/behandling till våldsutövare. Rutinerna ska också omfatta processen att följa upp, återta motivationsarbetet vid avbrott eller återfall, motivera på nytt och följa upp igen. Det är en långvarig process som kräver tid och kompetens. Om en våldsutövare är aktuellt inom socialtjänsten av en annan anledning brukar kontakten oftast brytas i samband med att behovet tillgodoses.

Kommunens socialtjänstverksamheter menar att de inte har resurser att arbeta med våldsutövare som förutsätter kontinuitet, tålamod och särskild kompetens. Att utöva våld mot en närstående är omgärdat med skam och skuld. Verksamheterna har en omsättning av personal, det är svårt att behålla kompetensnivån, det går inte att garantera att handläggningen sköts av samma person under en lång tid.

Representanter från socialtjänsten menar att vissa våldsutövare har, förutom utövandet av våld, beroendeproblematik eller/och psykisk ohälsa. De är extra svåra att motivera till att söka stöd. De kan behöva motiveras till att söka hjälp även från sjukvården. De flesta menar att det krävs särskild kompetens för att bedöma vilka andra problematik den våldsutövande kan ha, hur man kan motivera dem till att söka stöd och kombinera stöden t ex motivera till att söka stöd att ändra det våldsamma beteendet och beroendeproblematiken.

En annan grupp som också anses vara svårt att motivera till att söka stöd är när motivationsarbetet måste ske via tolk, Tolkarnas kompetens i frågor som rör våld i nära relationer är mycket bristande och de flesta upplever att det är svårt att åstadkomma förändringar via tolk och att man behöver hitta annat sätt att arbeta med dem som inte pratar svenska.

De flesta menar att det börjar bli dags att genomdriva förändringsarbete i familjer som utövar hedersrealiterat hot och våld mot ungdomar och vuxna.

En grupp som nämns av de flesta i arbetsgruppen är unga våldsutövare som utövar sexualiserat våld mot sin partner/flickvän eller andra flickor som våldsutövaren inte känner eller är ytlig bekant med.

Det verkar som kommunen behöver en specialistverksamhet som arbetar med våldsutövare. Denna verksamhet kan ta vid när andra verksamheter identifierar våldsutövare, arbeta med motivationen, planera och följa med till behandling/program, återta kontakten om behandlingen avbryts eller att det blir återfall. Verksamheten kan också göra uppföljningar över tid.

De flesta uttrycker svårigheter i att ha partnerskontakt och hålla det vid liv, framförallt i de fall där socialtjänsten utredningarna avslutas eller polisen lägger ner förundersökningen, Socialtjänstens kontakt med partnern är utifrån partnerns eget behov, flera uttrycker svårigheter med att bibehålla en längre kontakt som inte är utifrån partnerns eget behov. Partnerskontakt förutsätter att man bedömer om risker för fortsatt våldsutsatthet enligt SARA² modellen. Varken socialtjänst och polis rekommenderar att all personal inom socialtjänsten ska ha kompetens att göra strukturerade riskbedömningar. Man menar att en specialistgrupp kan ha kompetensen att använda bedömningsverktyget SARA, ta fram bättre rutiner för långvarig kontakt och utveckla samarbete med Nexus som kan stå för partnerkontakten.

Ingång till samtal och motivationsarbete

Erfarenheter och forskning visar att majoriteten av våldsutövare antingen förnekar att de har använt våld eller bagatelliserar våldet eller skyller våldets orsak på den som utsätts för våld. De verksamheter som kommer i kontakt med våldsutövare uttrycker svårigheter att forcera dessa försvarsmekanismer och prata om våldet med utövaren. Kommunen har inte laglig rätt att tvinga en våldsutövare att söka stöd. Socialstyrelsen kräver att kommunen erbjuder hjälp

² Spousal Assault Risk Assessment Guide

för att våldsutövare ska kunna ändra sitt beteende. Kommunen ska ha rutiner för att upptäcka våldsutövare och erbjuda samtal för att de få dem att ändra sitt beteende. Socialtjänstens ansvar för barn under 18 år är tvingande och kan då utifrån barnets perspektiv kräva att den våldsutövande föräldern söker stöd för att ändra sitt beteende. Erfarenheterna visar att barnens mående är viktigt även för en våldsutövande förälder. Flera i grupperna menar att barnens mående kan bli en ingång till samtal om ansvaret att skydda barnen från att utsättas eller bevittna våld. Om personen självmant söker stöd ska kommunen, enligt socialstyrelsen, utreda behovet och fatta beslut om insatser. Hjälpens ska vara av god kvalité och ska följas upp.

Behovet av tillfälligt boende nämns också som ett sätt att hitta ingång till att motivera våldsutövare att söka stöd för att ändra sitt beteende. Polisen menar att när våldsutövare får kontaktförbud triggas våldsamheten ytterligare och våldsutövaren skyller då våldet på att inte ha någonstans att bo. Som det är idag brukar socialtjänsten flytta på kvinnan och barnen. Oftast är det barnen som rycks upp från sina rutiner, bor på skyddade boende, sedan tvingas flytta från sitt bostadsområde. Om den våldsutövande mannen får bo tillfälligt någon annanstans och riskbedömningen visar att barnen kan bo kvar i bostaden behöver inte de ryckas upp från sina vardagliga rutiner. Och behovet av boende kan bli ett bra sätt att motivera våldsutövaren att söka stöd. Utväg är en samverkansorganisation bestående av landsting, polis och kommunen. De finns bl. annat i Göteborg och driver ett boende för våldsutövare det finns mycket erfarenhet att hämta därifrån.

Dialog med Mottagning mot våld (MVU)

MVU är en ideell verksamhet som arbetar professionellt med våldsutövare. Våldsutövare kan söka självmant stöd på MVU eller socialtjänsten "tvingar" våldsutövare att söka stöd för att ändra sitt beteende. MVU arbetar enbart bara med förändring av våldsbeteende, om individen har problem med missbruk eller psykisk ohälsa hänvisas individen till sjukvården.

MVU har ett bedömningssamtal när en person kommer till MVU första gången. Om personen bedöms tillhöra målgruppen och visar vilja att fortsätta kontakten hålls det ytterligare tre bedömningssamtal. Under dessa samtal får individen information om

partnerskontakt, behandlingsalternativen och villkoren för fortsätta arbetet. Partnerskontakt är en förutsättning för fortsatt kontakt och behandling.

MVU träffar våldsutövare och utför behandling på uppdrag av socialtjänsten, uppdragen kommer framförallt från IFO barn och unga. MVU tycker att samverkan med socialtjänsten kräver samordning som är resurskrävande. De uttrycker också vikten av att komma i gång med motivationsarbete så tidigt som möjligt och anser att pressen från socialtjänsten är bra, den tvingar flera våldsutövare att söka stöd.

MVU har tagit del av det som utredningen visat hittills, de är positivt inställda till att samverka i utredningen och med kommunen även i fortsättningen, en till dialogmöte är planerad till den 27 februari. MVU finns representerad även i referensgruppen.

Dialog med professor Maria Eriksson

Maria Eriksson är professor i sociologi och arbetar vid Uppsala universitet och Mitthögskolan, har barn som bevittnat våld mot sin mamma som forskningsområde.

Maria Eriksson har på uppdrag av socialstyrelsen utvärderat åtta verksamheter som arbetar med män som utövar våld och på uppdrag av SKL skrivit rapporten Våldsförebyggande arbete med män: en kunskapsöversikt. Maria Eriksson handleder kontoret i arbetet med att utreda hur kommunen kan forma arbetet med våldutövare.

Maria Eriksson menar att forskning visar också att det är viktigt att motivera våldsutövare att söka stöd. Hon bekräftar det som utredningen visar och menar att kommunen behöver ha verksamhet som kan arbeta med våldutövare våldutövande män som är pappor bör prioriteras. Verksamheten bör kompletteras med behandling/gruppverksamhet som finns vid MVU.

Maria menar att kommunen kan utveckla arbetet med grupper som socialtjänsten anser svåra att motivera till att söka stöd eller svåra att åstadkomma förändring då det krävs kompetens i perspektiven våld och kultur-och och religionssensitivitet. Hon menar att kommunen behöver utveckla selektiva insatser med fokus på grupper som är svåra att motivera till att söka stöd. Stödet kan formas i form av strukturerat och kort interventionsprogram som kan anpassas till

gruppernas särskilda behov. Hon nämner programmet Caring Dads som är ett vetenskapligt prövat program och används för närvarande vid flera kommunala verksamheter.

Unga våldsutövare är ytterligare en grupp som bör prioriteras då de är morgondagens pappor och att erbjuda stöd till dem är ett sätt att förebygga våld i nära relationer. Hennes och andra forskares forskning har visat att det finns ett samband mellan att utöva våld och har varit utsatt för våld i barndomen.

Planeringen av det fortsatta arbetet

Sammanställningen av dialogen med arbets- och referensgruppen visar att det finns ett behov av en verksamhet som specialiserar sig på att arbeta strukturerat och aktivt med utövare av våld i nära relationer. Målgruppen som nämns är vanliga män utan några övriga sociala problem, män som har beroende problematik, män med psykisk ohälsa, män med annan etnisk/religiös bakgrund, våldutövare med hederstänkande eller våldutövare som tillhör gruppen ungdomar som utövar våld.

Kontoret fortsätter föra dialog med MVU om:

- Samverkan avseende utbildning och kompetens till personal inom socialtjänsten
- Vilken/vilka av nämnda målgruppen/er kan MVU tänka sig att arbeta med
- Rutiner och samarbete kring enskilda individer – behandling och gruppverksamhet

Maria Eriksson har rekommendera kontoret att besöka Botkyrka Kommuns Caring dads verksamhet för våldutövande pappor. Studiebesöket är planerat till den 22 februari.

Omvärldsbevakningen i form av kontakt med andra kommuner kommer att fortsätta under våren.

Fortsatt dialog med arbets- och referensgruppen om inventering av kompetensbehov, om hur kan kommunen forma arbetet med våldsutövare (form och innehåll), uppsökande och förebyggande arbete

Kontoret vill bjuda in Maria Eriksson till ett nämndemöte under våren. 12

Kontoret kommer att kunna presentera ett förslag under sommaren/hösten.